

**ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КОРЕКЦІЙНО-
ОЗДОРОВЧИХ РУХОВИХ ДІЙ У РІЗНИХ ФОРМАХ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОЇ РОБОТИ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВОСТЯМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Актуальність дослідження. Демократичні перетворення, що відбуваються в нашій державі, зумовили необхідність суттєвих змін у системі освіти. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, урядова програма „Діти України”, закони „Про виховання дітей та молоді”, „Про освіту”, „Про охорону дитинства” вказують на необхідність вдосконалення системи освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах спеціальних шкіл. Відзначається необхідність забезпечення таким дітям повноцінної життєдіяльності, соціального захисту, умов для максимальної психологічної і соціально-трудової реабілітації та повноцінної адаптації в соціумі. Провідною ідеєю досліджень останніх років є орієнтація на ефективне використання збережених аналізаторів і функцій з компенсаторно-корекційним навантаженням, цілеспрямований розвиток психічних процесів, що зумовлюють рівень опанування дітьми знань, умінь і навичок та відповідну освіченість і інтеграцію їх у суспільство [1].

Нові підходи до вивчення порушень психофізичного розвитку, їх структури, глибини та потенційних можливостей дітей означеної категорії потребують ґрунтового дослідження всіх компонентів корекційної освіти (змісту, форм, методів), запровадження інноваційних технологій і нових комплексних програм щодо корекційної роботи з такими дітьми.

Аналіз останніх досліджень, які проведені А.А. Дмитрієвим (1989), Є.С. Черник (1992), С.І. Венєвцевим та А.А. Дмитрієвим (2004) дозволяє стверджувати, що дисгармонійність розвитку дітей з особливостями інтелектуального розвитку знаходить свій вияв у нижчому, порівняно з

нормою, рівні розвитку фізичних якостей і реалізується у вигляді рухових порушень. Дослідники вказують на низький рівень розвитку фізичних якостей (показники сили, швидкості, витривалості, гнучкості, точності й статичної рівноваги), координаційних здібностей та дрібної моторики у розумово відсталих школярів у порівнянні з учнями масових шкіл [2, 3].

У зв'язку з цим важливого значення набуває впровадження у спеціальній школі для дітей означеної нозології відповідної системи педагогічних заходів, яка б забезпечувала належний рівень розвитку фізичних якостей в поєднанні з корекційно-оздоровчою спрямованістю процесу фізичного виховання.

Важливу роль у вирішенні проблем корекції, реабілітації та соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями в умовах сьогодення відіграють засоби адаптивного фізичного виховання [4, 5]. Різноманітність і спрямованість фізичних вправ, що застосовуються в системі АФВ, варіативність їх виконання дозволяють здійснювати добір і необхідне їх поєднання з урахуванням завдань корекції рухових порушень і підвищення фізичної підготовленості учнів спеціальних шкіл до оптимального рівня.

Адаптивне фізичне виховання є дієвим засобом соціальної інтеграції та адаптації осіб з обмеженими можливостями, але в Україні недостатньо уваги приділено розробці концептуальних засад його використання. Виходячи з цих міркувань питання науково-теоретичного обґрунтування подальшого розвитку адаптивного фізичного виховання осіб з обмеженими можливостями в Україні, проблему розробки різноманітних методик його використання у процесі фізичної та соціальної адаптації осіб з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі з особливостями інтелектуального розвитку, слід визнати актуальною.

Мета роботи – розробити та науково обґрунтувати методику використання корекційно-оздоровчих рухових дій (КОРД) у різних формах навчально-виховної роботи для учнів з особливостями інтелектуального розвитку.

Для досягнення даної мети були висунуті наступні **завдання**:

1. Розкрити необхідність застосування методики КОРД для учнів з особливостями інтелектуального розвитку в умовах спеціальних шкіл.
2. Визначити позитивний вплив КОРД на рівень рухової активності, оздоровлення та корекцію психофізичного розвитку учнів початкових класів спеціальних шкіл для дітей з особливостями інтелектуального розвитку.
3. Розробити методику використання КОРД у різних формах навчально-виховної роботи для учнів молодшого шкільного віку з особливостями інтелектуального розвитку.

Актуальними завданнями процесу навчання та виховання спеціальних шкіл для дітей з особливостями інтелектуального розвитку є активізація пізнавальної діяльності і стимулювання психічних функцій, причому найбільш перспективні можливості відкриваються при використанні з цією метою фізичних вправ [5, 6].

В процесі рухової діяльності людини на рухи реагують не тільки окремі м'язи та внутрішні органи, але й цілісний живий організм, при цьому кожна з його система несе певне навантаження. Отже, для грамотної організації фізичного виховання в першу чергу потрібне наукове розуміння процесу функціонування і розвитку організму як цілісного об'єкту, що вимагає відповідно системного підходу.

Суть методики використання корекційно-оздоровчих рухових дій в процесі навчання учнів молодшого шкільного віку з особливостями інтелектуального розвитку полягає в наступному: людина – єдина біосоціальна істота, і диференціація її природи на соціальну і біологічну часто є не виправданою. Тому навчання повинно відбуватися з опорою не тільки на соціально значущий характер діяльності дитини, але і на його біологічну природу.

Інноваційний підхід полягає в з'єднанні традиційних форм навчання з методикою рухових дій. Це дозволяє активізувати як процес навчання, так і біологічний процес розвитку дитини.

Запропонована нами методика допоможе подолати труднощі процесу навчання учнів початкових класів з руховими та психофізичними відхиленнями. Її метою є виправлення рухових порушень, корекція розумового та фізичного розвитку.

Сутність запропонованої методики – поєднання комплексу рухових дій („алфавіт рухів тіла”) і спеціально розроблених або модифікованих рухливих ігор в процесі навчання дітей.

Перевагою методики, поза сумнівом, є:

– універсальність щодо місця і часу застосування (її можна використовувати як на заняттях у класі, так і у позаурочний час – на перерві, шкільному святі, дитячому ігровому майданчику за місцем мешкання, в оздоровчих таборах та ін.);

– базування на ігровому методі – способі оволодіння знаннями, уміннями, навичками, заснованому на включенні в процес навчання компонентів ігрової діяльності. Цей метод можна використовувати разом з іншими методами проведення уроків, оскільки в процесі гри викликаються позитивні емоції, які захищають дітей від розумових перевантажень.

„Алфавіт рухів тіла” складається з рухових поз, що образно уявляють букви абетки. Діти на слух або зорово сприймають назву букви і, використовуючи м'язове відчуття і м'язовий рух, зображують цю букву. І навпаки, аналізуючи ту або іншу позу, називають зображену букву. В даному випадку з'єднуються розумове уявлення букви і м'язові відчуття, завдяки чому зміцнюються умовні зв'язки в корі головного мозку і згодом буква легко відтворюється.

Елементи рухів, які виконуються при показі тієї або іншої букви, як правило, знайомі і доступні дітям молодшого шкільного віку з порушеним інтелектом. До „алфавіту рухів тіла” увійшли рухи рук, ніг, нахили тулуба і голови, полуприсіди, присіди та інші фізичні вправи.

Після засвоєння дітьми рухів тіла, що зображають окремі букви, можна використовувати їх комплекси. Комплекси складені із спеціально розроблених

рухів тіла, які відповідають певним буквам у послідовності, що легко виконується. Це скоротить час на пояснення вправ, які виконуються, і тим самим збільшить кількість рухів за одиницю часу. Справжні комплекси можуть виконуватися учнями як на уроках фізичної культури, так і під час физкультурхвилинок на загальноосвітніх уроках. Крім того, комплекси можна використовувати на заняттях ЛФК та логопедії.

Психологічні особливості молодших школярів вимагають дотримання ряду умов в процесі роботи з ними. Одна з умов – це проведення уроків на тлі позитивних емоцій, які надійно захищають дітей від розумових перевантажень.

Гра – це універсальний метод, оскільки може включати всі основні види рухів: ходьбу, біг, стрибки, метання, лазіння, подолання перешкод. Рухливі ігри сприяють розвитку спритності, сили, швидкості, а також прояву активності та ініціативи. Правильна організація і проведення ігор доставляють учням радість, створюють гарний настрій.

Корекційно-навчальні ігри в русі є або модифікацією рухливих ігор з урахуванням особливостей розумово відсталих дітей, або оригінальними іграми, які спеціально розроблені.

Основні вимоги до ігор:

- поєднання в діяльності дітей елементів гри та навчання;
- поступове ускладнення навчального завдання та умов гри;
- підвищення розумової активності дитини в режимі запропонованих завдань;
- оздоровча спрямованість ігор.

В результаті реалізації цих вимог створюються умови для взаємозв'язку рухової системи та інтелектуального розвитку для навчання грамоті. Запропоновані ігри згруповані за ознаками провідної рухової дії: ігри з бігом та ходьбою; ігри зі стрибками; ігри з шиккуванням та перешикуванням; ігри з предметами; ігри з лазінням та перелазінням; ігри-естафети.

Ігри в кожній групі представлені за програмою навчання українській мові в початкових класах спеціальних шкіл. Це спрощує вибір ігрового матеріалу і

дає вчителю та вихователю можливість повернутися до інформації, яка пройдена раніше.

Для більш точного і правильного вибору ігрового матеріалу відповідно до поставлених цілей і завдань уроку або виховного заходу в описі гри надається зміст ходу гри, вказуються її завдання, інвентар, необхідний для проведення гри, місце проведення. Ігри супроводжуються додатками, в яких обмовляються про можливості заміни ігрового матеріалу на складніший або простий, даються деякі рекомендації. До деяких ігор пропонуються малюнки зі схематичним зображенням ходу гри, наводяться пояснення до умовних позначень, які використовуються в малюнках.

Одне із завдань ігрових дій – навчальне. Його вирішення вимагає від дитини активних розумових і вольових зусиль, але воно ж дає їй найбільше задоволення. Зміст навчального завдання може бути найрізноманітнішим. Це може бути: розвиток фонематичного слуху; розвиток уміння чути звук у слові; розвиток уміння співвідносити звук з буквою; розвиток уміння виділяти в мовленні слова, що позначають предмет; практичне оволодіння формою множини; закріплення правильної постановки питання до слів, що позначають назву предметів і т.ін.

Із-за наявності в учнів корекційних шкіл різноманітних дефектів психічного та фізичного розвитку, гра вирішує і корекційні завдання. Створюється необхідний зв'язок між фізичними і розумовими діями, яка веде до загального розвитку дітей з порушеним інтелектом.

Методику КОРД можна використовувати в процесі навчання учнів з 1-го по 4-ий класи спеціальної школи для дітей з особливостями інтелектуального розвитку на уроках і позаурочних формах фізичної культури, на уроках української мови, ритміки, заняттях з логопедії та ЛФК.

З метою виявлення впливу КОРД на рухову активність, оздоровлення і корекцію психофізичного розвитку учнів початкових класів з особливостями інтелектуального розвитку спеціальних шкіл нами протягом одного навчального року проводився експеримент на базі Сумської спеціальної школи.

У експерименті брали участь учні 2-гих класів, з яких було сформовано експериментальну та контрольну групи.

Протягом всього навчального року учні експериментального класу займалися за методикою КОРД на заняттях з української мови, фізичної культури, ЛФК, логопедії, на великих перервах та протягом виховної години в другій половині дня, а в контрольних класах заняття проводилися за звичайною програмою. Для з'ясування початкових та кінцевих даних рівня координаційних здібностей, фізичної підготовленості, стану серцево-судинної системи, постави, рівня фонематичного слуху та письма, учні експериментальної і контрольної груп були обстежені на початку та наприкінці експерименту.

Проведені дослідження по впливу КОРД на оздоровлення і психофізичний розвиток дітей з особливостями інтелектуального розвитку початкових класів спеціальних шкіл показали позитивні результати.

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, що особливу роль в корекційній роботі з розумово відсталими дітьми відіграє фізичне виховання. Воно, разом із завданнями зміцнення здоров'я, загартування, правильного фізичного розвитку дітей, спрямовано одночасно і на вирішення корекційних завдань шляхом подолання недоліків фізичного розвитку і порушень моторики розумово відсталих школярів, що сприяє компенсації інтелектуальних і психічних дефектів.

Спираючись на аналіз науково-методичної літератури і результати проведеного дослідження, ми розробили методику використання корекційно-оздоровчих рухових дій у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з особливостями інтелектуального розвитку спеціальних шкіл. Її можна використовувати в роботі з учнями 1-4-х класів спеціальних шкіл для дітей з особливостями інтелектуального розвитку на уроках фізичної культури, української мови, ритміки, на заняттях з логопедії, ЛФК, а також в позаурочний час. Складовими методики КОРД є „алфавіт рухів тіла” і корекційно-оздоровчі ігри в русі.

На основі аналізу протоколів хронометрування уроків української мови в експериментальних і контрольних класах були зроблені наступні висновки:

- запропонована нами методика включає велику кількість різноманітних рухів і не вимагає великого часу для пояснень;
- методика КОРД збільшує рухову активність учнів на уроці української мови на 28,5%, дозволяє чергувати розумове і фізичне навантаження, що виключає перевтому дітей з порушеним інтелектом;
- використання методики КОРД в процесі навчання учнів молодшого шкільного віку з особливостями інтелектуального розвитку спеціальних шкіл на уроках української мови позитивно впливає на розумову працездатність;
- така фізична якість, як гнучкість, зросла в експериментальній групі на 14%, в контрольній – на 5,7%; у швидкісно-силових вправах (стрибки поштовхом двома ногами) різниця приросту між експериментальною та контрольною групами склала 1,7 см;
- середні показники обсягу рухової пам'яті у експериментальній групі зросли на 12%, в контрольній – на 2,8%.

При аналізі кількості помилок в контрольних диктантах нами отримані наступні результати: в учнів експериментального класу кількість помилок в диктантах знизилася наприкінці року на 52,1% у порівнянні з диктантами на початку року; в учнів контрольного класу кількість помилок в диктантах зменшилася на 31,2%. В експериментальному класі активність учнів на уроці зростає, а кількість відвернень знижується.

За результатами одержаних даних, ми виявили ефективність використання КОРД для оздоровлення і корекції психофізичного розвитку дітей з особливостями інтелектуального розвитку, що дало можливість говорити про доцільність впровадження методики, що розглядається, в навчальний процес початкових класів спеціальних шкіл для дітей з особливостями інтелектуального розвитку.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧИХ РУХОВИХ ДІЙ У РІЗНИХ ФОРМАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ УЧНІВ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ОЛЕКСАНДР КОЛИШКІН

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

У статті розкрито зміст методики використання корекційно-оздоровчих рухових дій у різних формах навчально-виховної роботи для учнів з особливостями інтелектуального розвитку, сутність якої зводиться до поєднання комплексу рухових дій („алфавіту рухів тіла”) і спеціально розроблених або модифікованих рухливих ігор в процесі навчання дітей. Визначено її позитивний вплив на рівень рухової активності, оздоровлення та корекцію психофізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку з особливостями інтелектуального розвитку спеціальних шкіл.

Ключові слова: корекційно-оздоровчі рухові дії, адаптивне фізичне виховання, корекція рухових порушень, діти з особливостями інтелектуального розвитку, корекційно-навчальні ігри.

PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE USE OF CORRECTIONAL-HEALTH MOTIVE ACTIONS IN DIFFERENT FORMS OF EDUCATIONAL-EDUCATING WORK OF CHILDREN'S WITH FEATURES OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT

ALEXANDER KOLYSHKIN

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenka

In the article maintenance of method of the use of correctional-health motive actions is exposed in the different forms of educational-educating work for children's with the features of intellectual development, essence of which is taken to combination of complex of motive actions („the alphabet motions of body”) and specially developed or modified mobile games in the process of studies of children. Certainly its positive influence on the level of motive activity, making healthy and correction of psychophysical development of students of midchildhood with the features of intellectual development of the special schools.

Key words: correctional-health motive actions, adaptive physical education, correction of motive violations, children with the features of intellectual development, correctional-trains games.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І. Передумови розвитку державної системи спеціального навчання дітей із психофізичними вадами //Дефектологія. – 1997. –№ 2. – С. 2-6.
2. Веневцев С.И., Дмитриев А.А. Оздоровление и коррекция психофизического развития детей с нарушением интеллекта средствами адаптивной физической культуры. – М.: Советский спорт, 2004. – 104 с.
3. Дмитриев А.А. Педагогические основы коррекции двигательных нарушений у учащихся вспомогательных школ в процессе физического воспитания: Автореф. дисс...канд. пед. наук. – Красноярск, 1989. – 21 с.
4. Евсеев С.П. Адаптивная физическая культура (Цель, содержание, место в системе знаний о человеке) //Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 2-7.
5. Частные методики адаптивной физической культуры: Учебное пособие /Под ред. Л.В. Шапковой. – М.: Советский спорт, 2004. – 464 с.
6. Шапкова Л.В. Средства адаптивной физической культуры: Метод. рекоменд. по физкультурно-оздоровительным и развивающим занятиям детей с отклонениями в интеллектуальном развитии. – М.: Советский спорт, 2001. – 152 с.